

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА МОДЕЛЬ «ЦИФРОВОЇ УКРАЇНИ»

В Інституті законодавства Верховної Ради у дистанційному форматі відбулася науково-практична конференція з нагоди 24-ої річниці Конституції України на тему «Конституційно-правова модель «цифрової України»».

До участі залучалися народні депутати України, працівники Апарату Верховної Ради України, органів державної влади та місцевого самоврядування, вчені, представники вищих навчальних закладів та наукових установ, міжнародних та громадських організацій.

Для обговорення було запропоновано такі питання: конституційно-правова парадигма цифрової трансформації держави; конституційні засади інформаційного суспільства, конституційно-правове регулювання цифрових прав людини; конституційні засади кібернетичної безпеки України; цифрові трансформації в електронному урядуванні; проблеми впровадження цифрових технологій у демократичні процеси в Україні.

Відкриваючи дискусію, народний депутат України, академік НАН України **Олександр Копиленко** особливо відзначив, що побудова «цифрової України» стала важливою складовою передвиборчої програми Президента України Володимира Зеленського. Реалізація цього завдання залежить від побудови правової моделі електронної держави, від належного розуміння процесів цифровізації та їх впровадження у систему національного законодавства. На переконання парламентаря, законодавча діяльність Верховної Ради у цій та інших сферах має ґрунтуватися на результатах наукових досліджень. Саме тому заслуговує на підтримку започаткований в Інституті законодавства Верховної Ради України науковий проект «Цифрова держава: правові аспекти». Обмін ідеями та підходами є важливим етапом у підготовці комплексного дослідження з окреслених питань.

В.о. директора Інституту законодавства Верховної Ради України, член-кореспондент НАН України **Євген Бершеда** підкреслив, що можливості інформаційно-комунікаційних технологій дозволяють активізувати демократичні засади розбудови суспільства відповідно до Конституції України. Водночас, інформатизація може створювати певні ризики – порушення конституційних прав громадян, ухилення від сплати податків, незаконна торгівля, кіберзлочинність. У цих умовах держава має взяти на себе відповідальність щодо регулювання впровадження технологій в усі сфери людської діяльності. Про виділення інформаційного права в окрему галузь у наукових колах йдеться вже давно, а Інститут законодавства Верховної Ради України готовий стати майданчиком для напрацювань у цій сфері.

Завідувач відділу Інституту законодавства, професор **Іван Мищак** зупинився на питаннях розширення можливостей комунікації влади та суспільства й участі громадян у законотворенні, у тому числі шляхом

втілення ініціатив, які висловлюються в електронних петиціях. За результатами аналізу електронних петицій доповідач виділив ряд проблемних аспектів, зокрема низький рівень структуризації суспільства в частині захисту своїх прав та законних інтересів. Як наслідок, навіть належним чином сформульовані та слухні пропозиції не отримують достатньої підтримки. Значна частка електронних петицій не містить чітких запитів або пропозицій, носить популістський або заполітизований характер, що апріорі не передбачає можливості для реалізації.

Завідувач відділу Інституту законодавства, кандидат юридичних наук **Тетяна Гладкова** підкреслила, що формування електронної демократії – багатовекторних інтерактивних інструментів комунікації між громадянами та владою – стає стратегічно важливим ціннісним виміром розбудови демократичної держави. З'являються безпрецедентні можливості для громадськості щодо розробки та реалізації державної політики, а також для моніторингу діяльності влади й контролю за нею.

Підтримуючи висловлену думку, заступник завідувача відділу Інституту, кандидат юридичних наук **Ірина Костицька** зауважила, що необхідність встановлення контролю з боку держави щодо використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій не має порушувати конституційні гарантії прав громадян стосовно участі у суспільному житті, зокрема при прийнятті відповідних рішень органами державної влади та місцевого самоврядування.

Завідувач сектору Інституту законодавства, доктор юридичних наук **Ірина Куян** зосередила увагу на конституційно-правовій парадигмі цифрової трансформації держави в контексті забезпечення прав людини. На її думку, електронне урядування робить державу більш ефективною у плані кількості та якості пропонованих громадянам публічних (адміністративних) послуг. Але цифровізація публічно-сервісної складової державної влади має й інший аспект.

У контексті віртуалізації відносин у системі «влада – громадянин» важливо, щоби вони не стали виключно відносинами громадянина з WWW-ботами, що вимагає додаткових гарантій захисту прав людини. Відтак, захист приватності, персональних даних у зв'язку із зростанням кількості державних реєстрів стає важливою проблемою сьогодення. Загалом охорона й захист таких баз даних має комплексний характер: захист персональних даних, захист даних реєстру від несанкціонованого копіювання, забезпечення нормального функціонування реєстру відповідно до його цільового призначення тощо.

Головний науковий співробітник Інституту законодавства, професор **Борис Бабін** відзначив, що стрімкий розвиток суспільних відносин зумовлює поступовий відхід від застарілих форм функціонування системи судочинства, які не узгоджуються із темпами технологічного розвитку. У зв'язку з цим відбувається перехід від паперового судочинства до електронного. З'являються нові поняття, категорії та інститути, що потребують правового

врегулювання у вітчизняному законодавстві, з урахуванням міжнародного досвіду.

Заступник завідувача відділу Інституту законодавства, кандидат юридичних наук **Анна Кондратова** поінформувала про перспективи імплементації в національне законодавство міжнародних стандартів кібербезпеки згідно з Декларацією цифрової взаємозалежності ООН «Цілі сталого розвитку 2030 та законодавство ЄС». Окрему увагу вона приділила положенням Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, що передбачає обов'язок України ратифікувати окремі директиви ЄС у сфері інформаційної безпеки.

Заступник завідувача відділу Інституту законодавства, кандидат юридичних наук **Тарас Скомороха** наголосив на важливості конституційного принципу таємного голосування, який закріплений міжнародними стандартами, зокрема статтею 25 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та статтею 3 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Кодекс належної практики у виборчих справах, ухвалений Венеціанською комісією, визначає його серед основоположних принципів європейського виборчого доробку. Останнім часом в українському суспільстві обговорюється питання запровадження електронного голосування на виборах і референдумах, що передбачає і вирішення проблем ідентифікації особи виборця. При підготовці концепції і законопроектів щодо електронного голосування має бути дотриманий загальновизнаний принцип виборчого права стосовно таємного голосування, зарубіжний досвід. Йдеться про правові, експлуатаційні та технічні стандарти електронного голосування, відповідно до яких воно має бути таким самим надійним і безпечним, як демократичні вибори та референдуми, що не передбачають використання електронних засобів.

Завідувач сектору Інституту законодавства, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник **Юрій Данилюк** зазначив, що Розпорядженням Голови Верховної Ради України від 13 січня 2020 року № 2 створено Робочу групу з розробки проектів законів з питань народовладдя, метою діяльності якої є напрацювання, зокрема, законопроекту про народну законодавчу ініціативу. Враховуючи сучасні тенденції, у ньому має бути передбачено максимальне використання новітніх технологій у відповідних процедурах. На думку вченого, розробка такого законопроекту має ґрунтуватися, зокрема й у частині застосування цифрових технологій, на вивченні кращого зарубіжного досвіду. При цьому заслуговує на увагу досвід Литовської Республіки. Відзначалося, що застосування новітніх цифрових технологій у демократичних процесах передбачає захист як персональних даних, так і систем від кібер-втручань.

Завідувач сектору Інституту законодавства **Тетяна Кравцова** відзначила, що новітні технології (створення електронних реєстрів, електронних кабінетів підприємця та платника податків тощо) сприяють реалізації конституційних економічних прав громадян – права власності, на

працю та підприємницьку діяльність, на інформацію в економічній сфері. На її думку, подальший розвиток блок-чейн технологій забезпечить поліпшення бізнес-клімату в країні, більшу відкритість держави та суспільства, зменшення рівня корупції та загальне покращення іміджу України у світі.

Головний консультант Інституту законодавства, кандидат юридичних наук **Наталія Ніколаєнко** наголосила, що в реаліях сьогодення такі види інноваційної діяльності, як інформатизація та цифровізація, стали узвичаєними атрибутами організації життя соціуму у світі в цілому та в Україні зокрема. Вони потребують вироблення та впровадження новітнього підходу у питаннях забезпечення й захисту класичних прав і свобод людини, серед яких базовим є конституційне право людини на інформацію. Слід принципово переосмислити традиційні правові моделі гарантування та закріплення на нормативному рівні права людини на інформацію у світлі розвитку цифрових технологій, запровадивши нову парадигму розуміння його юридичної природи, сутності та змістовного наповнення, яка об'єднає філософські, соціологічні і теоретико-догматичні знання про право загалом та здатна запропонувати модерний погляд на розуміння цього фундаментального права людини.